

УДК 338.465.2

Голотко Анастасія Олександрівна

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Голотко Анастасия Александровна

магистр

Киевского национального университета технологий и дизайна

Golotko Anastasiia

Master of the

Kyiv National University of Technologies and Design

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ИССЛЕДОВАНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЗАВЕДЕНИЙ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
COMPETITIVENESS RESEARCH OF HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS**

***Анотація.** Предметом дослідження є проблема конкурентоспроможності закладів вищої освіти в умовах інформатизації суспільного простору. Вплив інформаційних та інтернет-технологій на господарські процеси з розширенням можливостей збереження та опрацювання інформації створює підстави до перегляду дизайну організації вищої освіти, до удосконалення освітніх технологій та зміни якісних показників професійної підготовки.*

***Ключові слова:** конкуренція, конкурентоспроможність, заклад вищої освіти.*

***Аннотация.** Предметом исследования является проблема конкурентоспособности учреждений высшего образования. Влияние*

информационных и интернет-технологий на хозяйственные процессы с расширением возможностей хранения и обработки информации создает основания для пересмотра дизайна организации высшего образования, усовершенствования образовательных технологий и изменения качественных показателей профессиональной подготовки.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, заведение высшего образования.

Summary. *The subject of the research is the problem of competitiveness of higher education institutions. The influence of information and Internet technologies with the expansion of the possibilities of saving and processing information on economic processes creates grounds for revising the design of the organization of higher education, for improving educational technologies and changing the quality indicators of professional training.*

Key words: *competition, competitiveness, institution of higher education.*

Постановка проблеми. Освіта є найважливішою сферою, яка визначає економічний розвиток країни. Тому саме визначення та урахування чинників конкурентоспроможності закладів вищої освіти дозволить сформуванню багатостороннього, комплексного та системного уявлення про процес забезпечення їх конкурентних переваг задля підвищення стійкості вітчизняного ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем формування конкурентоспроможності ЗВО зробили такі науковці, як Безтелесна Л.І., Фатхутдінов Р.А., Верхоглядова О.А. та ін. Однак питання сутності конкурентоспроможності ЗВО та структури основних факторів її забезпечення на сьогодні залишаються ще доволі дискусійними.

Мета статті. Метою статті є дослідження сутності конкурентоспроможності закладу вищої освіти та узагальнення системи основних чинників її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економіці заклади вищої освіти (далі – ЗВО) розглядаються так само, як і будь-які інші компанії в різних галузях, а економічна ефективність стає першочерговим завданням. Національні уряди не відмовляються від фінансування національних систем освіти через інше (можливо, більш пріоритетне) завдання формування людського капіталу. Це дуже важливо для України та інших країн, які розглядають людський капітал як фактор виробництва, що сприяє конкурентоспроможності країни.

Дослідження у сфері конкурентоспроможності систем освіти різних країн показали, що основною метою підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти є підвищення конкурентоспроможності країни. Шляхи досягнення цієї мети різні. Країни покращують свою конкурентоспроможність через розвиток людського капіталу, залучення іноземних студентів до своїх вищих навчальних закладів, через розвиток науки та стимулювання інновацій або поєднання всіх цих факторів. Розвиток людського капіталу веде не лише до підвищення рівня життя, але й до зростання економічного зростання, ефективності, продуктивності праці, створення сприятливих умов для інвестицій. Залучаючи потік іноземних студентів, національні системи освіти не лише інтернаціоналізують суспільство, але й роблять країни та їх економіку більш відкритими для інвестицій, особливо для іноземних випускників національних вищих навчальних закладів, які знайомі з культурою рідної та приймаючої країни. З економічної точки зору інтеграція науки, освіти та бізнесу необхідна для розвитку в контексті інноваційної економіки.

Важливо розуміти поняття конкурентоспроможності в цілому та поняття конкурентоспроможність вищого навчального закладу зокрема [1].

Конкуренентоспроможність освітнього закладу є поняттям багатограним і відображає не тільки аспекти діяльності ЗВО, а й якість наданої їм освітньої послуги. Одні автори визначають конкурентоспроможність освітнього закладу як здатність ЗВО конкурувати над ринком освітніх послуг за допомогою вищої якості, доступності освіти. Інші вважають, що конкурентоспроможність освітньої установи - це здатність протистояти на ринку іншим освітнім установам як за ступенем задоволення своїми освітніми послугами конкретної суспільної потреби, так і щодо ефективності науково-освітньої діяльності [3].

З нашої точки зору сутність конкурентоспроможності вищих навчальних закладів найкраще розкриває визначення яке подане Прусом Л. «Здатність найкращим чином задовольняти існуючі та впливати на формування майбутніх потреб споживачів з використанням ціни, якості освітніх послуг та сформованого асортименту на визначеному ринку освітніх послуг у визначений проміжок часу, при цьому забезпечуючи бажану суспільну спрямованість та власний стійкий розвиток освітнього закладу через сформовані конкурентні переваги». Аналізуючи визначення, слід враховувати, що конкурентоспроможність – це ринкова категорія, яка є динамічною і мінливою [2, с. 55].

Таким чином, "конкуренентоспроможність" є складною економічною категорією і своєрідним узагальнюючим показником діяльності суб'єкта господарювання, оскільки спостерігаються такі спільні ознаки, як наявність конкурентних переваг, здатність закріпитися та зберегти позиції на відповідному ринку, максимальне задоволення потреб споживачів, здатність забезпечувати вищу ефективність виробничо-господарської діяльності у порівнянні з конкурентами.

Для забезпечення своєї конкурентоспроможності ЗВО повинен мати переваги перед своїми конкурентами. Проте для формування нових переваг, удосконалень та розвитку наявних конкурентних переваг ЗВО,

спочатку необхідно визначити основні чинники, які забезпечують його конкурентоспроможність. Так, до чинників, що впливають на конкурентоспроможність ЗВО, Р.О. Фатхутдінов включає: науково-освітній потенціал, матеріально-технічну базу, спектр освітніх послуг, ціни на освітні послуги, форми навчання, маркетингові інструменти просування освітніх послуг. На думку Н.І. Верхоглядової, рівень конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг визначається саме кваліфікацією професорсько-викладацького складу, рівнем розвитку матеріально-технічної бази, кількістю спеціальностей, за якими навчальний заклад здійснює підготовку, конкурентоспроможністю випускників на ринку праці [3, с. 196].

В системі забезпечення конкурентоспроможності ЗВО доцільно виділяти зовнішні і внутрішні чинники. Під зовнішніми чинниками розуміється все те, що задає формальні правила діяльності університету на національному або світовому ринку, вони не піддаються впливу з боку ЗВО, але їх необхідно враховувати в оцінці конкурентоспроможності університету і у виборі конкурентної стратегії. Внутрішні чинники - це можливості ЗВО щодо забезпечення власної конкурентоспроможності (стратегічний потенціал). Завдання ЗВО полягає в тому, щоб на основі аналізу факторів зовнішнього середовища перетворити внутрішні чинники в реальні конкурентні переваги у вигляді конкурентоспроможної продукції.

До чинників зовнішнього середовища віднесено ті, що виникають незалежно від діяльності конкретної освітньої установи; змінність одного чиннику впливає на інші; здійснюється одночасний вплив значної кількості чинників на різні аспекти діяльності ЗВО; швидкозмінність умов зовнішнього середовища функціонування ЗВО; характеризуються значним рівнем невизначеності.

Аналізуючи зовнішні чинники, як безпосередній критерій побудови конкурентоспроможних можливостей вишу, необхідно враховувати наступні критерії:

- відповідність встановленій місії та цілям ЗВО;
- оцінка змін, що впливають на різні аспекти діяльності;
- запобігання виникненню загроз просування на конкурентному ринку;
- аналіз діяльності конкурентів;
- формування нових шляхів залучення клієнтів та досягнення поставленої мети.

Процес аналізування чинників впливу зовнішнього середовища на управління конкурентоспроможністю ЗВО дає змогу для більш ретельнішого аналізу та формування прогнозованих перспективних можливостей, розробка поетапного плану дій вразі виникнення неочікуваних ситуацій, формування заходів, що дозволять обернути небезпеки на потенційні можливості. Для аналізу чинників макросередовища використовується PEST-аналіз (діагностика політичних, економічних, соціальних, технологічних факторів впливу), SWOT-аналіз, який сприяє допомозі в процесі визначення небезпеки й можливості з якими може зіткнутись виш і встановити несприятливі фактори, які можуть в подальшому знизити рівень ефективності потенціалу ЗВО [4, с. 14-15].

Внутрішні чинники забезпечення конкурентоспроможності ЗВО безпосередньо пов'язані із результатами функціонування навчального закладу і мають ряд особливостей: виникають внаслідок діяльності ЗВО та впливають на його діяльність водночас; зміна факторів зовнішнього середовища впливає на внутрішні фактори; зміна одного фактору спричиняє зміну інших [5, с. 150-154].

До системи внутрішніх чинників забезпечення конкурентоспроможності ЗВО належать: фінансово-економічні, організаційно-правові, науково-технологічні, кадрові, управлінські. Зазначені чинники є контрольованими чинниками діяльності та залежать від:

- грамотно сформованої організаційної та виробничої структури управління, рівня професійності керівника та підлеглих;
- наявності сучасного технологічного забезпечення для реалізації поставленої мети;
- рівень інвестиційного потенціалу ЗВО, що включає власні фінансові ресурси, можливість залучення зовнішніх інвестицій тощо;
- маркетингового потенціалу, тобто наявність відповідних служб, що працюють задля підтримання іміджевих позицій, продумана мережа реалізації освітніх продуктів та послуг тощо [4, с. 14-15].

Досліджуючи чинники впливу конкурентоспроможності ЗВО, які формують подальші напрями оптимальної моделі інноваційного розвитку ЗВО, проведено їх структурування шляхом побудови ієрархії – певного виду системи, що складається з чинників впливу конкурентоспроможності ЗВО, згрупованих у незалежні групи [6].

На основі системного та морфологічного аналізу множини чинників конкурентоспроможності ЗВО перетворено на ієрархічну структуру. Визначені чинники згруповано за впливом на конкурентоспроможність ЗВО та наведено за наступним переліком:

- клієнтоорієнтованість – забезпечення розвитку міжнародних зв'язків та вдосконалення матеріально-технічної бази;
- джерело фінансових ресурсів ЗВО – змішане фінансування;
- інноваційно-інвестиційний потенціал ЗВО – задоволення учасників ринків освітніх послуг і праці;

- стратегічне управління – позиціонування інтеграційних процесів на ринку освітніх послуг ЗВО;
- нормування праці – стимулювання рівня внутрішньої продуктивності праці;
- інтернаціоналізація – мобільність студентів та викладачів у міжнародних грантах та проектах;
- моніторинг – відстеження комплексності показників рівня розвитку ЗВО;
- інформатизація – створення, проведення, упровадження просвітницької діяльності щодо розширеного переліку спеціальностей та працевлаштуванні випускників;
- якість підготовки здобувачів ЗВО – відповідність пунктам ліцензійних умов та іміджу ЗВО.

Виокремлення вищезазначених груп можна розглядати підставою для подальшого дослідження методичних питань оцінювання конкурентоспроможності ЗВО.

Висновки. Конкурентоспроможність ЗВО – здатність найкращим чином задовольняти існуючі та впливати на формування майбутніх потреб споживачів х використанням ціни. Якості освітніх послуг та сформованого асортименту на визначеному ринку освітніх послуг у визначений проміжок часу, при цьому забезпечуючи бажану суспільну спрямованість та власний стійкий розвиток освітнього закладу через сформовані конкурентні переваги.

Формування нових конкурентних переваг ЗВО передбачає дослідження даного процесу за чинниками, що забезпечують конкурентоспроможність. В системі забезпечення конкурентоспроможності ЗВО доцільно виділяти зовнішні і внутрішні чинники. При цьому зовнішніми чинниками не підлягають впливу з боку ЗВО на протипагу від внутрішніх чинників, що виражають можливості

самого учбового закладу щодо забезпечення власної конкурентоспроможності.

Складний взаємозв'язок між чинниками конкурентоспроможності ЗВО обумовив виокремити з їх множини групи з метою подальшої систематизації відповідних показників оцінювання.

Література

1. Інтернет сайт Researchgate. URL: https://www.researchgate.net/publication/333661817_Competitiveness_of_higher_education_institutions_and_academic_entrepreneurship
2. Косар Н.С., Кузьо Н.Є., Сулим Т.А. Дослідження конкурентоспроможності закладів вищої освіти: сутність та диференційований підхід до визначення // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2020. Vol. 2. No. 2. С. 53-62.
3. Ключкова Т.В. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти в умовах цифрової економіки. 2017. С. 196.
4. Безносок Л.А. Управління конкурентоспроможністю закладу вищої освіти. 2021. С. 14-15.
5. Пурій Г.М., Кузнецова М.Б. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти: сутність та основні фактори її забезпечення. Економіка та держава. 2020. №10. С. 150-154.
6. Лямец В.И. Системный анализ. Вводный курс. Х. : ХТУРЭ, 1998. С. 252.
7. Безтелесна Л.І. Суть та чинники впливу на конкурентоспроможність вищих навчальних закладів. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 9. С. 145-151.
8. Верхоглядова Н.І. Економічний вимір якості вищої освіти як складової національної конкурентоспроможності. 2004. С. 196.

References

1. Internet sait Researchgate. URL: https://www.researchgate.net/publication/333661817_Competitiveness_of_higher_education_institutions_and_academic_entrepreneurship
2. Kosar N.S., Kuzo N.Ie., Sulym T.A. Doslidzhennia konkurentospromozhnosti zakladiv vyshchoi osvity: sutnist ta dyferentsiiiovanyi pidkhid do vyznachennia // Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku. 2020. Vol. 2. No. 2. S. 53-62.
3. Klochkova T.V. Konkurentospromozhnist zakladiv vyshchoi osvity v umovakh tsyfrovoy ekonomiky. 2017. S. 196.
4. Beznosiuk L.A. Upravlinnia konkurentospromozhnistiu zakladu vyshchoi osvity. 2021. C. 14-15.
5. Purii H.M., Kuznietsova M.B. Konkurentospromozhnist zakladiv vyshchoi osvity: sutnist ta osnovni faktory yii zabezpechennia. Ekonomika ta derzhava. 2020. №10. S. 150-154.
6. Liamets V.Y. Systemnyi analiz. Vvodnyi kurs. X. : KhTURЭ, 1998. S. 252.
7. Beztelesna L.I. Sut ta chynnyky vplyvu na konkurentospromozhnist vyshchych navchalnykh zakladiv. Ekonomika i suspilstvo. 2017. Vypusk 9. S. 145-151.
8. Verkhohliadova N.I. Ekonomichniy vymir yakosti vyshchoi osvity yak skladovoi natsionalnoi konkurentospromozhnosti. 2004. S. 196.